

Lehaja vsak četrtrek
in velja s poštno
vred in v Mariboru z
pošiljanjem na dom
za celo leto K 5.—
za pol leta " 2.60
za četrt leta " 1.30

Naročnina se pošilja
upravnštvu v tiskarni
sv. Cirila, koroške
ulice št. 5. List se
pošilja do odpovedi.

Deležniki katol. tis-
kovnega društva do-
bivajo list brez po-
sebne naročnina.

SLOVENSKI GOSPODAR.

List ljudstvu v pouk in zabavo.

Posamezni listi dobé
se v tiskarni in pri
gospodu Novak-u na
velikem trgu po 10 h.

Rokopis se ne vra-
ajo, neplačani listi
se ne sprejemajo.

Za oznanila se plačuje
od navadne vrstice,
če se natiane enkrat,
po 12 h, dvakrat 18 h,
trikrat 24 h.

Štev. 33.

V Mariboru, dne 17. avgusta 1899.

Tečaj XXXIII.

Kako je bilo prejšnje čase?

Slovenci so se priselili v naše kraje okolo leta 550 po Kristusovem rojstvu; prišli so z drugimi Slovani skupaj iz prvotne domovine v Aziji v Evropo. Ko so se od njih ločili, zasél je jeden njih del balkanske dežele in se zaril močno celo doli v Grke (to so sedanji Bôlgari), drugi del je pa preko Ogerske pripotoval v naše sedanje pokrajine, ki so bile tedaj izpraznjene: osvojil in obljubil je vso Štajarsko in Kranjsko in Koroško in Istro in Solnograško in Tiroljsko, zasegel tudi v sedanjo Italijo in na Bavarsko: vsa zemlja od Donave doli do jadranskega morja, od Bavarskega globoko notri v Ogrsko je bila slovenska. Živel so zadržno po družinah: družine so imele vse skupno; skupaj so delali, skupaj so jéli. Gospodaril in oskrboval je vse v takej zadrugi, v katerej so ostajali otroci tudi, ko so se že poženili in pomozili, upravljal je vso skupno last hišni gospodar. Šlo jim je dobro: bili so vsi svobodni, zemlja jim je dajala vsega potrebnega v obilji, prodajali so svojim sosedom med, maslo in razne druge prirodke in pridelke. Bili so lahko zadovoljni, bili so srečni; samo prave vere néso imeli. Posamezne družine so se družile v jeden rod. Žal, da so bili ti rodovi mej soboj v prerahlej zvezi. Samo jedenkrat jih je pogumni in močni «Samo» kralj slovenski, zjedinił za nekaj časa v trdno državo. On je tudi, okrog 620. leta takrat še nemške Franke, ki so silili v njih dežele, nabil in našeškal tak imenitno, da so se jih bali in so mirovali celi dve stoletji.

Tudi sovražne Obre, ki so jih za malo dobo podvrgli, je nasekal in razpodil za zmirom za Ogerske meje. Bili so kmetovalci. Delavcev v našem pomenu besede prav za prav néso imeli, tudi sužnjev ne. Vsakdo je kmétoval na svojem rodnem domi v svojej zadrugi pod oskrbjo hišnega gospodarja. Rokodelec je bil vsak zase: vsaka zadruga je več ali manj vse izdelovala sama zase svoje navadne potrebsčine. Prej so bili zelo bojeviti; nabijali so nasprotnike, da je bilo veselje; še sam Carjigrad je nekolikokrat trepetal pred njimi. Ko so se pa naselili, vzmirili so se in zméčili, da so bili mehki, kakor mehke lipe njih velikih in razprostranih lipovih gozdov. To jim je bilo v kvaro vpričo gospodarlih in hrastovsko trdih Nemcev.

V veliko neugodnost jim je tudi bilo, da so bili rod z rodov in premalo tesnej stiki in zvezi mej soboj. Tudi še néso bili tedaj kristjani in so se zelo branili krščanstva, ker so ga jim nosili tujci. Njih zahodni protivniki in zalezovalci so se bili pa že pokristjanili. Kjerkoli so se pa kedaj strnoli krščanski narodi z nekrščanskimi, imeli so krščanski vedno premoč; zato so poginoli množni in pogumni polabski Slovani in mnogo drugih narodov — v novejšem času na pr. Indijanci.

Franki in Nemci so že dalj časa samogoltni in zemlje lačni poželjivo gledali v naše dežele. Pridružilo se je temu v Karolu Velikemu še hrepenenje, da bi naše pokrajine pridobil za sv. vero. Ker so jim bili v pomoč tudi sami slovenski knezi Koroški — kedaj in kako so prišli do teh knezov se prav ne vé — ki so bili tedaj že krščanski, prema-

gali in podložili so si Franki še neverne Slovence v kljub vsej njih hrabrosti. S tem se je pa na mah izpremenila vsa njih vlada in vse njih gospodarsko in socialno razmerje. Prenesli so namreč zmagovalci germanske svoje družabne uredbe in razredbe na vse premagane narode, torej tudi na naše prednike. Njih državne uredbe so bile pa vse drugačne nego so bile uredbe naših pradedov. Kedar so namreč Germani zasvojili kako deželo, zavzel jo je vso njih zemljo vrhovni vojskovodja — kralj. On je je mnogo pridržal zase, drugo je pa v večjih delih razdelil mej svoje višje poveljnike in plemenitnike; ti so jo pa zopet razkosali v manjše kose in jo porazložili mej svoje vojščake. Vsak vojščak — in vojščak je bil vsak, kdor je mogel nositi orožje in se bojevati, če ni bil suženj, — vsak vojščak je dobil svoj delež. Vender je moral vsakdo zato dajati svojo desetino in delati roboto svojim višjim, ki so mu dali zemljišče samo nekako v najem ali zakup, a da je ostalo last vedno še plemenitnikova in skoz njega kraljeva; ti plemenitniki so bili pa zavezani dajati kralju svoj del. To gospodarstveno razmerje so imenovali «fevdstvo.» Kako so torej prenesli to fevdstvo na Slovence?

Nova doba je napačila gorotanskim Slovincem, ko so jih podjarmili Franki, (ki so bili pa takrat ne več Germani, ampak do malega v jeziku že polatinjeni — Francozi.) Njih oblastniki so si usvôjili deželo in nje prebivalce ter oboje razdelili mej soboj. Kdor se jim je uprl, zasuznili so ga, da je robotal na polju ali opravljal domača dela. Ščasoma

Listek.

Prepozno.

Iz življenja. — Spisal A. Ivanov.

Ponosno je dvigal Ožganov vranec grivasto glavo in iskro dirjal proti Ljutomeru, kakor da bi hotel vsakega, ki pride mimo, opozoriti na svojega voznika in posebno še na njegovo spremljevalko. V lahkem koléselju sta sedela praznično oblečena stari Ožgan in njegova hčerka Anica. Marljivi Ljutomeržani so že šli v urade in za svojimi opravili, ko sta pridrdrala v trg, ljubke Ljutomeržanke pa so odpirale okna v znamenje, da so že zmagovito premagale sladko spanje.

»Kam pa ta dva, da sta tako praznično opravljena?« vpraša pred hišnimi vrati stoječa Karbova kuharica Vozelkovo hišno, ki je ravnokar pri odprtem oknu brisala prah raz šipe.

»Morda k dekanu s Strašilom«, odgovorila je zaupno mnogovedna hišna.

»Saj res. Strašil rad vidi Anico!«

»Ali pa še rajši njen denar,« pridene Vozelkova hišna in izgine z okna v sobo. Karbova kuharica pa še se je obrnila za vozom po trgu ter odhitela v hišo s steklenico vode, ki jo je držala v roki.

Ko sta se Ožganova peljala mimo Strašila, stali so njegovi komiji ali učenci ali kaj so že bili, mladi ljudje pač, med vrati ter ju prijazno pozdravili. Ožganova sta odzdravila ter krenila z vozom proti Sršenovi gostilni.

Mlajši komi pa je dregnil pri tej priči svojega tovariša med rebra ter mu pošepetal:

«Reci bolj glasno, da je Anica tukaj, da bo šef slišal!»

«Neumnež,» odgovoril mu je starejši ter leno odšel v prodajalnico.

Začel je sukati papirje ter premetavati že polne zavoje. Toda razumel in ubogal je mlajšega, kajti čez nekoliko časa vpraša glasno tovariša, ki še je zmeraj stal med vrati:

«Ali že pride Ožgan k nam?»

«Ne, z Anico sta ustavila pri Sršenu.»

Komiji so poznali svojega gospoda šefa. Že se je prikazal na ta pogovor pri vratih temne ozadnje sobice, ki je služila kot pisarna, gospod Strašil ter vprašal:

«Ožgan pride sem?»

«Ne, pri Sršenu je ustavil z Anico» odgovorita obadva komija. In Strašil je zopet izginil v temni sobici.

Strašil je bil mlad trgovec. Trgovino je prevzel po svojem očetu. Ker je imel še

brate in sestre, ki so se že vsi poženili in pomozili, njegovo denarno stanje ni bilo ravno najsijajnejše. Iskal si je torej bogate žene. A niti v domačem trgu niti v sosednih je ni mogel dobiti take, ki bi zanj marala in še zraven imela tudi dovolj cvenka. Povsod so govorile skrbne mamice o njem, da pri njem ne bo pomagalo nobeno bogastvo, kajti Strašil je že neki v mladih letih sklenil tesno prijateljstvo z ljutomerskim vinom in tega prijateljstva se je tudi vzorno držal. Zbirljive gospice pa so še tudi dodajale, da ni lepega obraza, da se mu poznajo v obrazu preveč osepnice, da ima divje gledajoče oči in Bog zna, kaj se se jim ni dopadalo.

Strašil je poskusil pri bogatih kmetih v okolici, ker pri tržanih ni imel sreče. Že delj časa se je trudil za Ožganovo Anico. Ožganu ni bilo zanj, tudi Anica je zmeraj povabila lepe oči, kadar je slišala o njem, a Ožganovka, ona bi rada videla, da bi njena hči postala tržanka.

«Saj se bo poboljšal, kadar bo oženjen!» izgovarjala ga je Ožganovka.

«Pijanec se nikdar ne poboljša,» zavrčal jo je Ožgan.

Anici pa se je stemnil lepi obraz in solze so ji silile v oči, da jih je morala povesiti. V srcu pa ji je delo tako težko, že kadar je samo mislila, da bi se morala udati Strašilu.

so porobili na osnovi Jevdstva malone ves narod, če prav so mu pustili stan in svet, dom in zemljo.

Sužnjim kmetom je bila dolžnost, da so razen potrebnega živeža oddajali grajščaku vse pridelke in obrodke. Sužnjik je bil grajščaku stvar, s katero je ravnal po svojem razsodku, kakor z drugo stvarjo imovine svoje; smel ga je kakor živino prodati, zamenjati, podariti in ga preseliti drugam. Vrh tega je bila sužnost dedna in je prehajala od roda do roda.

Težki jarem prvotne sužnosti je zljajšalo blažeče krščanstvo (kajpak polagoma, s tem, da je delovalo na um in srce in plemenitilo duha). Ako ta ni priznal sklenenega zakona, tedaj ni bil veljaven (po državnih postavah); celo pravico je imel (od države, od sv. vere kajpada ne), razvezati zakonca in prodati družo. Ta in še marsikatera druga surovost se je končala, ko se je vkrpilo in (tudi v javnem življenju) uveljavilo katoličanstvo. Najprej je zahtevala katoliška cerkev, da so se sklepali zakoni po cerkvenih zapovedih, in papež Adrijan (umrl 1159. l.) je izrekel odločno, da se zakonski robovi (sužnji) ne smejo razporočati. Odslej so prenehale samovoljne razveze poročenih sužnikov, in njih otroke so priznavale za zakonske. Le jedna dolžnost je vezala zaročence: morali so grajščaku za ženitveno dovolitev plačati ženitnino (neki davek).

Toda ne samo njim, ampak tudi grajščakom je bilo na korist, da se je sužnim kmetom zljajšalo breme. Kmetje, s katerimi se je ravnalo kruto in trdosrčno, pobegnoli so v mesta in trge ali pa so se zatekli k pravičnejšim grajščakom. Kolikor več kmetov je pobegnolo, toliko več je izgubil grajščak dohodkov. Da so sužnji kmetje mnogokrat uhajali v mesta in trge, o tem pričajo vedne pritožbe kranjskih vlastelinov (grajščakov.) Ako je torej hotel grajščak sužnika pridržati zemlji svoje, moral se je odreči nekaterim preobteževalnim pravicam. Prepustil mu je del zemljiških prihodkov, in odslej je bilo pridnemu hranljivemu kmetu sploh mogoče, pridobiti si osebno posestvo, s katerim je smel ravnati po svoji volji. Ali tudi to olajšilo ni zadovoljilo kmeta; zato so morali vlastelini še dovoliti, da je prehajala pravica do zemljiškega uživanja na njegove otroke ali sorodnike.

Od 13. stoletja so bila tudi že vsa zakupna zemljišča dedna; grajščine so le jemale od dediča najdebelejšega voľa, od vdove najlepšo obleko za mrtváščino, kakor se še dandanes davek plačuje od dedščine.

Saj ne bi mogla pustiti ne to se ne sme, ne more zgoditi. Mlada srca, oh mlada srca, gredó svoja pota.

Strašila ni dolgo vstrpelo v pisarni, ko je slišal, da sta Ožganova v Ljutomeru. Opravil se je ter odšel k Sršenu. Mlajši komi pa je zopet dregnil starejšega tovariša med rebra, mu pomizikal z očmi ter rekel:

«Glej, dobro sva naredila. Ožgan, Anica, to vleče!»

«Neumnež,» pokaral ga je starejši, in siliti se je moral, da mu ni izginila resnoba z obraza. Kajti le majhen posmešek bi znal škodovati njegovi veljavi nasproti mlajšemu tovarišu.

Ožgan in Anica sta bila vesela Strašilovega prihoda, kakor še nikdar. Vsaj Strašilu se je zdelo tako. Ožgan je bil poln šale, Anici pa so rdeli lica notranje radosti in temnorjave oči so ga gledale tako žarno in prijazno

Strašil je uvidel, da je danes za njegove namene ugoden položaj, in dobil je pogum.

«Oče Ožgan, veste kaj, naredimo danes za Anico.»

«O, brez mene?» vpraša navidezno prijetno začudena Anica.

«Slišite jo, gospod Strašil? Ž njo se boste morali pobotati.»

Še bolj se je uredilo razmerje mej kmetom in grajščakom, ko so jeli zapisovati dolžnosti in davščine podložnikov v grajščinske urbarje. V teh so bili natančno zaznamovani davki, ki jih je moral plačevati podložnik grajščaku, in tudi, kakšno tlako in koliko dnij je moral vsakdo tlačaniti. Kar se je določilo, vezalo je nje in tudi dediče. Naposled so se toliko zboljšale razmere tlačanov gledé na davščino, tlako, posedbo, užitno svojino in dedinsko zapustitev, da je bilo mej kmetom slobodnikom in tlačanom le malo razločka.

Ko so se pravni odnošaji tako uredili in določili, se je kmetiški stan naglo okreplil. Že v začetku 13. stoletja stojé povsod sela, vasi in majhni trgi; zemljo v najodležnejših dolinah in na visokih planinah so ukoriščali. Kmetje, razvrščeni po srenjah, imeli so svoje zборе, pri katerih so se čitale njih pravice in dolžnosti in razpravljale njih težnje in pritožbe. Ako je bilo treba poravnati prepire, sestavili so posebne navode (komisije), pri katerih so sodelovali njih zastopniki. Prvo mesto v občanih je imel župan, ki je branil pravice posameznih kmetov proti grajščakom*.

Tako se je tedaj priboril kmetovalec pod milim in dobrohotnim okriljem sv. cerkve dokaj prijetno bivanje na svetu. Kako dalje in kako drugi, zvemo prihodnjé.

J. M. Kržišnik.

Čehi v Celju.

Izvirno poročilo.

Nemške priprave.

Kakor smo že poročali, pripravili so se celjski nemčurji na prihod čeških visokošolcev kakor se na primer pripravljajo divjaki v Afriki na prihod belokožcev: ne z dostojno gostojubnostjo in spoštovanjem do gostov, kakor ga zahteva evropska omika, ampak z divjim in krvavim napadom na miroljubne obiskovalce. Ko so bili domačo sodrgo podkupili in zadostno nahujskali, spomnili so se, da bode tudi treba kaj storiti za obrambo njihove ljube nahujskane fakinaže, in pisali so po policijo v Maribor, Gradec in Celovec. Iz Celoveca je res prišlo 13 policistov celjskim na pomoč, dočim so v Mariboru in v Gradcu to zahtevo odbili, ker celjski magistrat ni hotel prevzeti odgovornosti in plačevanja za slučaj kake nesreče, ki bi se mogla policistom dogoditi. Demonstranti so sedaj tem varneje nastopali. Od torka večer hodi čakati k vsakemu vlaku pod pokroviteljstvom po-

* Anton Kaspret: Razmere gorenjskih kmetov okolo l. 1500.

množene policije velika množica raznovrstnih mestnih postopačev. Med njimi je več kot polovica naročenih tujevc, ki se še bolj divje obnašajo, kakor domači. Tu je vse namešano: navadni fakini, visokošolci, potovalni agenti, razni uradniki, otroci šestih let, kakor starci, možki kakor ženski spol. In ta množica se preriva od Narodnega doma do kolodvora in od tod zopet k Narodnemu domu, vsakega Slovenca oblaajoč in neprenehoma kričeč svoj »heil« in razne psovke — vse pod asistenco policije.

Čehom se je od mestnega urada prepovedal obisk lokalnega muzeja in starega gradu, kar se bere z lepakov po mestu razobešenih.

Prvi napadi.

V sredo dopoldne razvili so Slovenci na Narodnem domu eno slovensko in eno cesarsko zastavo. Pijana druhal je gnala toliko časa neznanski vrišč in zahtevala odstranjenje zastav, da jim je mestni urad ugodil ter siloma obe zastavi odstranil. — Okoli 11 ure sli so Slovenci z duhovščino in z nekaterimi že došlimi Čehi na pokopališče, kjer se je zvršila slavnost blagoslovljenja nagrobnega spomenika za rajnim jezikoslovnim profesorjem dr. Oblakom. Govorila sta gg. Drag. Hribar in dr. Fran Vidic. Tekom dneva je bilo napadenih več Slovencev, med temi tudi deželni poslanec dr. Dečko, katerega je udarila neka baraba s palico po glavi. Tiste, ki so hoteli hudobneža prijeti, je policija zaprla. — Popoldne se je zopet nabrala razsajajoča množica pred kolodvorom. Prostor pred kolodvorom je bil natlačeno poln Slovencev, kakor tudi nemčurske druhal. Stotnija infanteristov obkolila je prostor ter s tem preprečila napad Nemcev na Čeha.

Prihod Čehov.

Ob dveh popoldne pripeljali so se Čehi. Navdušeni »Na zdar« in živijoklici so pozdravili Čeha, nemški olikanci pa so zagnali huronsko vpitje in žvižganje, dvigali so palice in metali so kamenje. Čehi pa so se njim le pomilovalno posmehovali. — Sprevod se je pomikal po Ringstrasse in Grabengasse proti Narodnemu domu. Policija je vedno priganjala k hitrejši hoji. Iz posameznih oken doneli so navdušeni pozdravi Čehom. Pred Narodnim domom se je vsula na drage nam goste ploha cvetličnih šopkov, katere so metale navdušene slovenske dame iz oken. Prostor je bil tudi tukaj obkoljen z vojaki, za katerimi se je drla pijana druhal.

Čehi v Narodnem domu.

Na lepo okrašenem dvorišču Narodnega doma je govoril sprejemni govor Čehom od-

«Saj se bi, toda kako, ker Anica nikdar noče o tem resno govoriti,» pritoži se Strašil.

»Gospod Strašil, danes hočem resno govoriti. Stavite mi vprašanja!»

«Vidite, že zopet se šalite!»

«Nikakor ne, gospod Strašil,» smeje se mu Anica.

«Dobro, potem bom Vam stavil vprašanja,» je tudi začel šaljivo Strašil, a v notranjem mu je bila resnica.

«Vi me mučite, začnite gospod Strašil?» priganja ga sedaj Anica.

»Ali mi hočete postati spremljevalka skozi življenje?» vpraša Strašil, in malodane je pri tem vprašanju celi obraz dobil rdečo barvo njegovega nosu.

«Kako lepo govorite! Toda ne upam si postati vaša spremljevalka.»

«Zakaj ne?»

«Ne znam klobuka nositi, kakor se za tržanke spodobi!»

«Ta izgovor ne velja! Saj se privadite!»

»Ne znam sukati papirjev in prodajati blaga na metre!»

«Se tudi privadite! Dalje?»

«In kuhati ne znam za gospode, ampak le žganjke in zelje, kakor je pri nas na kmetih navada!»

«Pa si najmemo kuharico. Kaj še?»

«Nemški tudi ne znam. V Ljutomeru pa bi me težko stalo brez nemščine!»

«To se naučite! Druzega nič?»

«Kaj še? Tožilo se mi bo po domačih hlevih, travnikih in njivah, tukaj bi morala gospo igrati.»

«To se privadite. Kaj še?»

«No sedaj pa res ne vem več. Ali ni že to dovolj?»

«To so sami prazni izgovori! Kaj ne oče Ožgan?»

Oče Ožgan pa je bil tiho in se samo smejal živahnemu dvogovoru.

«Vesta kaj,» začne zopet z nasmeskom Strašila, «ker so to sami prazni izgovori, zato jih lahko z mirno vestjo prezremo in se napravimo k notarju!»

«K notarju?! O gospod,» zakliče Anica. Toda ni še povedala, kar je namenila, ko se odpró vrata in v Sršenovo gostilno vstopi lepo vzrasel, krepek kmečki fant možkega, prikupljivega obraza. Anica je skočila s stola ter naredila prostor pri mizi. Nič ni govorila v pozdrav, ampak samo nasmehnila se mu je tako ljubezni polno in gledala ga tako verno, da je mladenič komaj odmaknil oko od nje ter pozdravil Ožgana in Strašila.

«Torej sedaj lahko gremo, Ivan?» vpraša Ožgan mladeniča.